נפקא מינה לגיטי נשים. כדפירש בקונטרס דקיימא לן בפ"ק דגיטין (דף ו.) דבגל כארץ ישראל לגיטין לאין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם דשכיחי מתיבתא ובקיאין לשמה וגם עדים מצויין לקיימו והיינו מה שקורין בורסיף למשתני שמה ובסוף שמה מדליקין (שבת דף לו: וש"ס) פי' עוד לשון אחר (א) ונפקא מינה לענין שמו ושמה ושם עירו ושם עירה [א] ולא יתכן דבגל הוא שם המדינה כדאמר (קדושין דף עח.) א"י עיסה לבגל ואמרי' פרק עשרה יוחסין (שם) עד היכן הוא בגל[ב] ואין כותבין שם המדינה בגט אלא שם העיר:

ענף עץ עבות שלשה. פי' בקונטרס ענף אחד עץ אחד עבות אחד ותימה לעיל (דף לג:) אוקימנא ענף עץ שענפיו חופין את עציו ודרשינן נמי עץ עבות קלוע כמין קליעה ואומר פרי עץ הדר שלשה וי"ל דמדרשא דעץ דרשינן שטעם עצו ופריו שויס:

ערבי נחל שתים. [ג]אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב אין זה בל תוסיף [ד] אפילו למ"ד צריך אגד אא"כ מוסיף מין אחר כדפירשית בסוף ראשונה בית דין (ר"ה דף כח: ד"ה ומנא):

שתהא לקיחה תמה. מהאי טעמא נמי פסלינן אתרוג חסר משום דאין זה לקיחה תמה וביום שני לא חיישינן אף על גב דקפדינן אחרבעה מינין וטעמא פירשתי בריש פירקין (דף כט: וש"ס בד"ה בעינן) [ה] והתקומץ רבה (מנחות דף כז.) מסיק דהא דמעבכי אהדדי לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעבכין ופירש בהלכות גדולות אין מעבכין דלא תימא עד דמגבה להו בהדי הדדי אלא אי מגבה בל אחד ואחד לחודיה שפיר דמי[ו] דקיימא לן לולב אין צריך אגד ודבר תימה הוא לומר כן דכיון דכולו מצוה אחת היאך יועילו זה אחר זה וכ"ת הגיה בספרו לא שנו דמעבכין משום תמה אלא שאין לו[ז] אבל יש לו[ח] תמה הוא אע"פ שלא חברו באגדו כדאמרי' (לעיל דף לג.) דלא דרשי רבנן לקיחה לקיחה ולר' יהודה דדרש לקיחה משמע ליה דלא הוי תמה אא"כ באגדו.

ולדרדש להו בר"ע דמיקל טפי. תימה הא לא סבירא ליה בר"ע אלא כרבי טרפון[ט] וי"ל דבל זה מן הדיוק שבא להוכיח דשמואל לטעמי' דכרבי טרפון סבירא ליה דאי מפחיד להו במידי דלא סבר כדי שיתכרו בזול היה לו להפחידם מר"ע דמיקל טפי[י] ודאי אדרב' מפחדי טפי מרבי טרפון דתלתא קטומין שכיחי מחד דלא קטיס ומעולם לא תשמע דסבר כרבי טרפון ומיהו קשה מפרק בל שעה (פסחים דף ג.) מקדירות בפסח דאמר שמואל משהי להו עד אחר הפסח ועביד בהו בין במינו בין שלא במינו ואמרינן ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להו שמואל להנהו דמזבנו כנדי אשוו זביינייכו ואי לא דרישנא לכו כרבי שמעון כלומר דשרי חמץ לאחר הפסח כי ליתיה בעייה ומשמע בהדיא דלא מפחד במידי דלא סבר ליה וי"ל דהתם למה לו להפחידם במידי דלא סבר ליה דבשלמא הכא מצי למימר דהיה מפחידם כדי שיתכרו בזול ותהא המצוה מצויה ולא ימנעו בשביל יוקר ואי"ת ואי סבר לה בר' טרפון לידרוש להו כוותיה דכי האי גוונא פריך בפרק בל שעה (שם) ומשני אתרי' דרב הוה וי"ל דהכא הניח משום הידור מצוה [יא] ובריש בבא בתרא (דף ה. וש"ס) גבי רוגיא דאקפיה רבינא מאתרבע רוחותיו ואתא לקמיה דרבא ואמר זיל פייסיה במאי דאיפייס ואי לא דייניגא לך כרב הונא אליבא דרבי יוסי דאמר הכל לפי מה שגדר מה שלא דן לו לפי שנתפייס רבינא ומחל לו בפחות:

לגמרא

נפקא מינה לגיטי נשים: מתני' [א]ר' ישמעאל אומר שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד אפילו שנים קטומים ואחד אינו קטום ר' טרפון [ב]אומר אפי' שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת: **גמ'** תניא רבי ישמעאל אומר [1]פרי עץ הדר אחד כפת תמרים אחד ענף עץ עבות שלשה ערבי נחל שתים ואפילו שנים קטומים ואחד שאינו קטום ר' טרפון אומר שלשה ואפי' שלשתן קטומים ר"ע אומר כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת אמר לו ר' אליעזר יכול יהא אתרוג עמהן באגודה אחת אמרת וכי נאמר פרי עץ הדר וכפת תמרים והלא לא נאמר אלא כפת [ג]ומנין [ד]שמעכבין זה את זה ת"ל ולקחתם שתהא לקיחה תמה ורבי ישמעאל מה נפשך אי שלימין בעי ליבעי נמי כולהו אי לא בעי שלימין אפי' חד נמי לא אמר ביראה א"ר אמי חזר בו רבי ישמעאל אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון ואזדא שמואל לטעמיה דאמר להו שמואל להנהו דמזבני אסא אשוו זביינייכו ואי לא דרישנא לכו כרבי טרפון מ"ט אילימא משום דמיקל ולידרוש להו כרבי עקיבא דמיקל טפי תלתא קטומי שכיחי חד ולא קטום לא שכיח: **מתני'** [ה]אתרוג הגזול [ו]והיבש פסול [ז]של אשרה ושל עיר הנדחת פסול [ח]של ערלה פסול של תרומה טמאה פסול של תרומה טהורה לא יטול ואם נטל כשר של דמאי ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין של מעשר שני בירושלים לא יטול ואם נטל כשר [ט]עלתה חזזית על רובו נטלה פטמתו נקלף [י]נסדק [יא]ניקב [יב]וחסר כל שהוא פסול עלתה חזזית על מיעוטו נטל עוקצו ניקב ולא חסר כל שהוא כשר אתרוג הכושי פסול [יג]והירוק כברתי ר' מאיר מכשיר ור' יהודה [יד]פוסל [טו]שיעור אתרוג הקטן ר"מ אומר כאגוז רבי יהודה אומר [יז]כביצה [יח]ובגדול כדי שיאחז שנים [יט]בידו דברי ר' יהודה [כ]ורבי יוסי אומר אפי' אחד בשתי ידיו:

גמ'

לגיטי נשים. דקיימא לן (גיטין דף ב.) המביא גט מחוצה לארץ צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם אי משום דאין מצויין לקיימו ואי משום דאין בקיאין לשמה והמביא מארץ ישראל אינו צריך לפי שבקיאין לשמה ועולי רגלים מצויין להכיר חתימת עדים לקיימו. ואמרי' התם (דף ו.) דבגל כארץ ישראל לגיטין לפי שהן בני תורה ובקיאין לשמה ובני ישיבה מצויין לילך וללמוד משם תורה מכל מקומות. ובורסיף סמוך לבגל ואינן בני תורה כדאמרינן (סנהדרין דף קט.) מאי בורסיף בור ששפו את מימיו ולא נשתייר בו כלום והמביא משם צריך שיאמר אבל עכשיו נתחלף שמם הלבך המביא מבגל צריך שיאמר ומבורסיף אין צריך:

מתני' שלשה הדסים. בגמרא יליף לה: **ואפילו שנים קטומין.** אהדסים קאי. ובגמרא פריך מה נפשך אי קטוס פסול והוא צריך שלשה ליבעי כולהו שלימים ואי קטוס כשר לכשיר שלשתן קטומים ומשני מזר בו ר' ישמעאל מתחלת דבריו שהיה מצריך שלשה ואמר אפי' שנים קטומין והוא הדין אי לא מייתי להו לגמרי דהא קטומים כמאן דליתנהו דמי: **ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומים.** דלא בעי הדר בהדס: **גמ' כפת תמרים אחד.** משמע דכפת כתיב: **ענף.** חד עץ חד עבות חד: **ואפילו שנים קטומים.** אהדס קאי: **יכול יאגדם כולן.** ואף האתרוג עמהם אמרת וכי נאמר וכפת תמרים דניהוי משמע וי"ו מוסיף על ענין ראשון לגרפו עם פרי עץ הדר והלא לא נאמר אלא כפת משמע בפני עצמן הן ולא עם האתרוג וענף עץ מוסיף עליהם וערבי נחל מוסיף עליהם שנאמר בהן ווי"ן לפיכך נאגדן עם הלולב: **שמעכבין זה את זה.** אם חסר אחת מארבעתן אין השלשה מצוה: **אמר.** שלמה דדרש ולקחתם תם: **ור' ישמעאל.** דמכשיר שנים קטומים ואד מצריך שלש היכן חלקן הכתוב אי בעי הדר ניבעי בכולהו ואי לא בעי הדר אפילו באחד לא נצריך: **אמר ביראה.** שם חכם: **חזר בו ר' ישמעאל.** מתחלת דבריו ומכשר באד ומיהו הדר בעי: **הלכה כר' טרפון.** להקל דקטוס כשר: **אשוו וזביינו.** מכרו בשוה ואל תעלו על דמיהם מפני שמבקשים מכם שלשה הדסין ושלימים: **ואי לא.** משמיתו: **דרשינא כר' טרפון.** דמכשר בקטומין: **כר"ע.** דלא בעי אלא אד: **מתני' של ערלה ושל תרומה טמאה פסול.** בגמרא [לה:] מפרש טעמא: **לא יטול.** בגמרא [שם] מפרש טעמא: **בירושלים.** שהיא כשרה לאכילת מעשר שני: **לא יטול.** כדמפרש בגמרא [שם]: **ואם נטל כשר.** שהרי יש בה היתר אכילה אבל חוץ לירושלים לא תלכם כתיב[כא] הרחוי לכם: **חזזיה.** כמין אבעבועות דקות: **נטלה פטמתו.** דלא אתרוג מפי רבי' יעקב ודוגמתו הפטם' של רמון (עוקצין פ"ב מ"ג): הכי גרס' **נקלף נסדק ניקב וחסר כל שהוא פסול.** ניקב וחסר כל שהוא אבל מילתא דאילו ניקב ולא חסר שתחב בו מחט והוציאה כשר דקתני סיפא: **ניטל עוקצו.** זגבו כמו בעוקצי תאנים (סנהדרין דף מ.): **פסוש.** שבא מארץ כוש ואחור הוא: **ליפי.** כרישים פורי"ו: **ובגדול.** שלא יהא גדול יותר מדאי: גמ'

עין משפט נר מצוה

מד א מיי' פ"ז מהלכות לולב הלכה ז סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרנא סעיף ג:

מה ב מיי' פ"ח שם הל' ה סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמו סעי' ג וסעיף י וסי' תרמז סעיף ב:

מו ג מיי' פ"ז שם הל' ה סמג שם טוש"ע או"ח סי' תרנא סעי' יב:

מז ד מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ג סמג עשין מד טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף ג:

מח ה מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמח סעיף ג:

מט ו מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמט סעיף ג:

נ ז מיי' שם הלכה ב:

נא ח (מיי' שם) וסמג שם טוש"ע או"ח סי' תרמח סעיף ה:

נב ט מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעי' ב:

נג י מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעי' כא:

נד כ ל מיי' פ"ז שם הל"א טור שו"ע שם סעיף כב:

רבינו חננאל

מתני' ערבה כמושה ו[נשנשרו מקצת עליה ושל בעל כשרה [וכו']. חלוקת ר' ישמעאל ור' טרפון במשנתנו, ר' ישמעאל אומר ג' ההדסין ואפי' ב' קטומין ואחד שאינו קטום, ר' טרפון אומר אפי' שלשתן קטומין. אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' טרפון. ואזדא שמואל לטעמיה, דאמר להנהו דמזבני אסא, אשוו זביינייכו, כלומר החישו ומכרו בזול, לא תדקדקו על הקונים הרבה, דאי לא דרישנא לכו הלכה כר' טרפון דקיימא לן כוותיה, אלא משום מצוה בעינא שלימין. ארבעה מינים שבלולב מעכבין זה את זה, שנא' ולקחתם לכם, שתהא לקיחה תמה. [מתני'] ירושלמי [חייא בריה דרב מברך על כל פעם ופעם. רב הונא לא מברך אלא פעם אחת]. רב הונא בשם ר' יוסף טעמא דר' הונא, דמאי מדבריהם ושאר הימים מדבריהם, מה דמאי אין מברכין, אף שאר הימים אין מברכין. [מתני'] אתרוג הגזול כו'.

מסורת הש"ס

(א) מנחות כז., ב) [עי' תוס' לקמן לה: ד"ה עלתה], ג) כ"מ פסכ, ד) [לעיל לא: ועי' תוס' שם ד"ה היכוס ותוס' מולין מז: ד"ה אלא], ה) [לעיל לא:], ו) כד"א בירו אחת, ז) [ויקרא כג],

---

תורה אור השלם

1. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:

ויקרא כג מ

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה נפקא מינה וכו' עוד לשון אחר דנפקא:

לעזי רש"י

פור"י (פוריל"ש). כרשים (ירק מאכל).

מוסף רש"י

לגיטי נשים. דקיימא לן בני בבל בקיאין שלריך לכתוב גט לשמה, והמביא גט משם אין צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם, ובני שאר ארלות אין בקיאין וצריך, ובכשיו בני בורסיף היא בבל, ובבל של עכשיו היא בורסיף והן עמי הארל כדאמרינן בעלמא (סנהדרין קט.) בור שפסי, שנטלו מימיו, ואני אומר נפקא מינה לגיטי נשים לענין שינה שמו ושמה ושם עירו ועירה פסול, וצריך לכתוב שם של עכשיו (שבת לז:). שתהא לקיחה תמה. אחרבעתן כאחד (מנחות כז.). הלכה כר' טרפון. דסבר אע"ג דקטוס הדר הוא (סדור רש"י פי' דפד). של דמאי. לקחם מעם אחלך, ומתם פירוחיהן פפה אין מעושרין (לקמן לה:). כדי שיאחז שנים בידו. ג' אתרוגים בידו אחת, שבמקום אחד יאחז הלולב כשיהפכו (לעיל לא:).

מוסף תוספות

א. נפקא מינה לגיטי נשים לענין שינה שמו ושמה ושם עירו ועירה פסול וצריך לכתוב שם של עכשיו. רש"י שבת לז: ב. ולא אשכחן שום דוכתא עיר ששמו בבל אלא מדינה היא. תוס' שבת לז: ד"ה נפקא. ג. קרא קאמר לכל הפחות לא ישים פחות משתי ערבות. ר"פ. ד. דלא שייך בל תוסיף בעשיית המצוה שתי פעמים וכו' וכן אם נטל לולב כמה פעמים ביום או אוכל בפסח כמה זיתים של מצה אין זה בל תוסיף וכו' וכן בהדס וערבה שבלולב אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות בלולב אין זה בל תוסיף. תוס' ר"ה כח: ד"ה ומנא. ה. [ד]עיקר הלקיחה כגון ד' מינין ולקיחה לכל אחד תקון בשאר יומי

כעין דאוריתא וכו' אבל בחסר ובשאול לא תיקון. תוס' לעיל שם. ו. דכי אמרינן יש לו אין מעכבין בשהיו כולם ברשותו כשנטלן אלא שנטל כל אחד בפני עצמו, שאין צירוף מעכב כיון דאין לולב צריך אגד, אבל אם יש לו מין אחד ואין לו שאר מינין אלא שהגיעו לידו אח"כ ונטלן אחד אחד לא יצא כיון שלא היו כולן ברשותו כשנטל כל אחד מהן. ריטב"ש. ז. כלומר שאינו אוחזם כאחת בידו. ר"ן. ח. כשכולם בידו. ר"ן. ט. כיון דשמואל כר"ט ס"ל היכי מצי דריש כר"ע דלית הלכתא כוותיה. ריטב"ש. י. והיה מאיים על המוכרים יותר, אלא ודאי בדוקא קאמר הכי ולא להפחידם. שם. יא. אע"ג דהלכתא כר' טרפון דמכשר בקטומין מ"מ הדור מצוה הוא בשאינן קטומין. ריטב"ש.

כא) דנכי ירושלמי אלו שייכים לסוגיא דלקמן מ"ה ע"ב ע"ש.

גמ' פרי עץ. שהעץ כפרי בטעם שזה: **ממשמע שנאמר ונטעתם.** וכתיב בסופיה לא יאכל איני יודע דבעץ מאכל משמעי קרא: **תיובתא בערלה.** דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמין רותם שאינו גבוה מן האדמה: **לא אפשר לו בה.** ולמדך הא עץ מאכל דאפילו פלפלין בכלל: **נקוט חדא.** גרעין אחד: **לא מינכרא לקיחתה.** מתוך קוטנה: **הדיר.** פרי עץ שדומה אילנו לדיר של לאן: **אטו דומה אילני ליה כהו פירות גדולים וקטנים.** והלא כל תפוחי אילן אחד אינן שוות: **ה"ק עד שבאים קטנים דו.** כלומר האי גדולים וקטנים לאו של שנה אחת קאמר אלא גדולים של אשתקד וקטנים של שנה זו שהאתרוג דר וגדל באילנו שתים ושלש שנים וכשבאין ומוגמין של עכשיו עדיין גדולים דאשתקד קיימין בו: **הדר.** והיא היא דרבי אלא במשמעותא פליגי מר דריש ליה לשון דיר ומר דריש ליה לשון דירה: **לפי שאין בה היתר אכילה.** ורחמנא אמר לכם [1] הראוי לכם בכל דרכי הנאתו: **לפי שאין בה דין ממון.** שאינו שוה פרוטה לאיסורי הנאה הוא הלכך לאו שלכם הוא: **קא סלקא דעתיה מאן דבעי היתר אכילה.** אי הוי ביה היתר אכילה כגון מעשר שני בירושלים לא בעי דין ממון דאע"פ שאין ממונו לרבי מאיר דאמר בקדושין (דף נב:) מעשר שני ממון גבוה הוא ואינו נכסי הדיוט לקדש בו אשה כשר לגאת בו: **ומאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה.** ומכשיר אתרוג של טבל שאסור באכילה ומותר בהנאה: **אלא למ"ד לפי שאין בה דין ממון.** אבל היתר אכילה לא בעינן ומשום דין ממון קרינא ביה לכם: **הרי מסיקה לו אחת מבשילו.** דאמרינן (בשבת דף כ:) תתן לו ולא לאורו מכלל דבת אורו הוא: **אלא בהיתר אכילה דא"ע בעינן.** ואפילו יש בה דין ממון לא מתכשרין בלא היתר אכילה דכיון דלא חזיא לכל דרכי הנאה לאו לכם הוא: **דין ממון לא בעינן.** אם מותרת באכילה כגון מעשר שני בירושלים ואליבא דרבי מאיר כשר ומתניתין דקתני של מעשר שני בירושלים כשר אפילו כר' מאיר דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מתוקמא: **דין ממון נמי בעינן.** ומעשר שני לר' מאיר פסול ומתני' דקתני כשר רבנן היא דאמרי ממון הדיוט הוא ומקדשין בו את האשה: **אספייס דר' אפי' הוא דאמר לפי שאין בה דין ממון.** ולא"ל אוכל היתר אכילה דין ממון נמי בעינן ושל מעשר לר' מאיר פסול: **אין יולא בה ידי חובתו בפסח.** ידי חובת אכילת מצה לילה הראשון ולקמן פריך מי כתיב מצתכם: **פטורה מן החלה.** דכתיב עריסותיכם והאי דגבוה היא ואע"ג דאוכל היתר אכילה כיון דלית בה דין שאר ממון לאו דידיה הוא: **והיה**

שני לדברי ר' מאיר פטורה מן החלה לדברי חכמים [7]חייבת בחלה מתקיף לה רב פפא בשלמא עיסה כתיב [4]ראשית עריסותיכם אתרוג נמי כתיב לכם [מ]משלכם אלא מצה מי כתיב מצתכם אמר רבה בר שמואל ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא [5]לחם עוני וכתיב התם

גמ' ת"ר [1]פרי עץ הדר עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה אתרוג ואימא פלפלין כדתניא [2]היה רבי מאיר אומר ממשמע שנאמר [2]ונטעתם כל עץ איני יודע שהוא עץ מאכל מה ת"ל עץ מאכל עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה פלפלין ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה ואין א"י חסרה כלום שנאמר [3]לא תחסר כל בה התם משום דלא אפשר היכי נעביד נקוט חדא לא מינכרא לקיחתה נקוט תרי או תלתא [3](אחד) [4]אמר רחמנא ולא שנים ושלשה פירות הלכך לא אפשר רבי אומר אל תקרי הדר אלא הדיר מה דיר זה יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין ה"נ יש בו גדולים וקטנים תמימים ובעלי מומין אטו שאר פירות לית בהו גדולים וקטנים תמימין ובעלי מומין אלא הכי קאמר עד שבאין קטנים עדיין גדולים קיימים ר' אבהו אמר אל תקרי הדר אלא (הדר) דבר [5]שדר באילנו משנה לשנה בן עזאי אומר אל תקרי הדר אלא [7](אידור) [6]שכן בלשון יווני קורין למים [8](אידור) ואיזו היא שגדל על כל מים הוי אומר זה אתרוג: של אשרה ושל עיר הנדחת פסול: מ"ט [9]כיון דלשרפה קאי כתותי מיכתת שיעוריה: [9](ושל) ערלה פסול: מ"ט פליגי בה ר' חייא [10]בר אבין ור' אסי חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה וחד אמר לפי שאין בה דין ממון קא סלקא דעתיה מאן דבעי היתר אכילה לא בעי דין ממון ומאן דבעי דין ממון לא בעי היתר אכילה תנן של תרומה טמאה [10](פסולה) בשלמא למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה שפיר אלא למ"ד לפי שאין בה דין ממון אמאי הרי מסיקה תחת תבשילו אלא בהיתר אכילה כ"ע לא פליגי דבעינן כי פליגי בדין ממון מר סבר היתר אכילה בעינן דין ממון לא בעינן ומר סבר דין ממון נמי בעינן מאי בינייהו איכא בינייהו מעשר שני שבירושלים אליבא דר' מאיר למ"ד לפי שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ"ד לפי שאין בה דין ממון מעשר שני ממון גבוה הוא תסתיים דר' אסי דאמר לפי שאין בה דין ממון דא"ר אסי [11]אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט לדברי חכמים אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט תסתיים גופא אמר ר' אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט לדברי חכמים [12]אדם יוצא בו ידי חובתו ביו"ט [13]מצה של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח לדברי חכמים [14]אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח [15]עיסה של מעשר שני לדברי ר' מאיר פטורה מן החלה לדברי חכמים [7]חייבת בחלה מתקיף לה רב פפא בשלמא עיסה כתיב [4]ראשית עריסותיכם אתרוג נמי כתיב לכם [מ]משלכם אלא מצה מי כתיב מצתכם אמר רבה בר שמואל ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא [5]לחם עוני וכתיב התם

ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה. [א]דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמו רותם שאינו גבוה כך פי' בקונטרס וקשיא דלא בהכי תליא מלתא [ב]וכמה עצים שפלים הם שיש להם תורת אילן [ג]אלא איינו טעמא משום דאמרינן פ' בתרא דיומא (דף פא: ושם) כל פלפלי ביומא דכיפורי פטור [ד] ופריך מהך דפלפלין חייבין בערלה ומשני הא בדטיבתא הא ביבשתא [ה] וס"ד כיון דסופו ליבש אפילו בטיבתא פטורין [1] וא"ת ומנלן דקרא בפלפלין אימא אתרוג ואימא מלגן דאתרוג טעם עצו ופריו שוה דלאמר הכא וכן תלגן דלאמרינן בשילהי פ' קמא דבילה (דף יג.) וי"ל אתרוג אין זה מידוש אם הוא חייב בערלה ותלגן מין ירק הוא מדחשיב בלאים בכרם כדתנן במס' ערלה (פ"ג מ"ו) ומייתי לה בריש בילה (דף ג.) ובשילהי הערל (יבמות דף פא. ושם) מי שהיו לו חבילי תלגן של בלאי הכרם:

לפי [מ]**שאין בו היתר אכילה.** ורחמנא אמר לכם הראוי לכם בכל דרכי הנאתו [1] ואף על גב דגבי תרומה טמאה דרשינן פ' במה מדליקין (שבת דף כה.) מדכתיב לך שלך תהא להסיקה תחת תבשילך [ח] כיון דנטמאת ואסרה הכתוב שייך לדרוש לך דידיה לגבי שאר הנאות כמו לכם לאוכל דלא שייך ביה אכילה [ט] וא"ת גבי לוכל של אשרה ושל עיר הנדחת (לעיל לא.) למה לן טעמא דמיכתת שיעוריה מיפוק ליה משום דבעינן דין ממון דאפילו מאן דלא חייש הכא גבי אתרוג לדין ממון היינו משום דעיקרו לאכילה אבל לוכל דלית ביה אכילה כתיב לכם דידיה לענין דין ממון וי"ל דנקט דמיכתת שיעוריה כדי לפסול בי"ט שני [1] וא"ת אתרוג של ערלה מיפוק ליה דמיכתת שיעוריה [יא] דמצותו בשרפה דקתשיב ליה בתמורה פרק בתרא (דף לג:) בהדי נשרפין וחמרינן התם הנשרפין לא יקברו ואפשר דאפילו מדאוריתא הוא ערלה בשרפה דילפינן לה מכלאי הכרם דכתיב בה פן תקדש ודרשינן (חולין דף קטו.) פן תוקד אש ומהאי טעמא נמי פסול אתרוג של תרומה טמאה דמצותה בשרפה ולמה לן טעמא דהיתר אכילה וי"ל דודאי לא היה צריך אלא נחלקו בהנך טעמי לענין ערלה משום דנפקא מינה לענין מעשר שני דדמסקינן איכא בינייהו מעשר שני ואליבא דרבי מאיר [מ] (ומאן דמכשיר היינו אליבא דרבנן) והוה מצי למימר נמי מעשר שני בגבולין ואליבא דכולי עלמא דלמוכח בסוף חלק (סנהדרין דף קיב:) שהוא ממון גבוה [מ]:

אתיא לחם לחם. תימה [ב] בפרק כל שעה (פסחים דף לה:) דאין יוצאין ידי מצה בטבל מדכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות [ג] יצא מי שאיסורו עליה משום כל תאכל טבל מיפוק ליה משום דבעינן מצה משלכם וטבל לא חשיב לכם כדמוכח הכא גבי אתרוג דעד כאן לא פליגי בית שמאי ובית הילל אלא בדמאי משום דאי בעי מפקר ליה לנכסיה והוי עני וחזי ליה [ד] אבל בטבל ודאי כולהו מודו וי"ל דלא דמי דהא דאין יכול לצאת באתרוג של טבל דהוי כמו אתרוג דשותפין שיש להן ולגוי בו חלק [טו] ודמי לאחין שקנו אתרוג

עליה, בשלמא עיסה כתיב עריסותיכם, ואתרוג נמי כתיב לכם, משלכם, דבעינן ממונכם, ומעשר שני לדברי ר' מאיר ממון גבוה הוא, אלא מצה מי כתיב מצתכם. ושנינן יליף לחם

דין ממון דלא שייכא ביה אכילה. סס. [ו]. דלא חישינן לללכם. סס. [ז]א. ובאתרוג שייך שפיר שיעורא משום דבעינן דמינכרא לקיחתה, דמהאי טעמא פסלינן לעיל פלפלין, וכיון דמיכתת שיעוריה הוה ליה כאילו נשחק כולו ולא מינכרא לקיחה. סס.
[ח]ב. כיון דילפינן לחם לחם דבעינן מצה שלכם וכו'. תוס' פסחים לח. ד"ה אמינא. [ט]ג. מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ אתה יוצא בו ידי מצה בפסח אם עשאו מצה. רש"י פסחים לה: [י]ד. השתא נמי שלכם קרינן ביה. תוס' פסחים לח. ד"ה אמינא. [יא]ט. [ו]לא חשיב שלו כיון שצריך ליתן ממנו לכהן וללוי ובעינן שיהא כל האתרוג שלו. סס. דאם יחתוך ממנו כדי לעשר א"כ יהא חסר. רי"ש.

גמ' כרכות לו: ע"ש יומא פא: ע"ש, ב) [ל פרי אחד כלומר אם באת להגריך שיש ושלשה כי היכי דמתברר לקיחה פרי אחד אמר רחמנא. הרא"ש בסי' י"ד ע"ש], ג) [לעיל לא:], ד) [ל"ל הדור בן אימא בערוך ערך הדר ד], ה) [בערוך אימא הדור], ו) [עי' תוספות לעיל ב. ד"ה משום], ז) [ל"ל שב, ח) [בכ"מ פ"ו מהל' ביכורים דין ד' לא מזכר כר אבין וכתב להלכתא כר' מיש דהוה רבו דרבי' של רב אבין], ט) [ל"ל פסול], י) פסחים לח., כ) [שם], ל) [שם ז:], מ) [לעיל מז: ושי"נ], נ) [ויקרא כג], ס) ר"מ מ"ז ומהרש"ל גורס ומאן דפסיל הייגו מלרבנן, ע) [עי' תוס' קדושין נג: סד"ה מיהו וע"ע תוספות בכורות ט: ד"ה ומאן],

גליון הש"ס

גמ' שבן בלשון יווני. כעין זה שבת דף סג. ע"ב וש"נ: תוס' ד"ה לפי שאין בו. עיין מולין דף קנו ע"ב תוס' ד"ה בלאי הכרם:

מוסף רש"י

שהפלפלין חייבין בערלה. מין אילן הוא (יומא פא:). עד שבאין קטנים עדיין גדולים קיימים. מה שאין כן בשאר אילנות, דאע"ג דבשאר אילנות יש נמי בהן תמימין ובעלי מומין, אין בהן גדולים כשבאין קטנים (סדור רש"י סי' רצא). שדר באילנו משנה לשנה. מבכא שמעינן דאתרוג אמר קרא, שאין פרי אחר עושה כן (לעיל לא:). שגדל על כל מים. כל מיס ברין, בין לשאובין בין לגשמים, כשאין לו מי גשמים צריך להשקותו מיס שאובין (סדור רש"י סי' רצא). מצה של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בה ידי חובתו ביו"ט. ואפילו לא דריש עוני לשון אכילת (יצא זה שאינו נאכל באכילות אלא בשמחה) בעינן מצה שלו, ולקמן פריך מי כתיב מצתכם (פסחים לח:). פטורה מן החלה. דאמרינן דעריסותיכם כתיב ולא של גבוה (שם לז:).

מוסף תוספות

א. קשיא לן למה לי קרא ואמאי גרע משאר אילנות, פי' רש"י ז"ל דאצטריך קרא לרבויי וכו'. מיגו"פ. ב. דאיסור ערלה לא תלי בגודל אילן וקוטנו. סס. ג. וכללו של דבר כל שיש לו עץ קיים שנותן פרי וחזרה ונותן פרי אחר הוא עצמו זהו אילן לענין ערלה ולענין ברכת בורא פרי העץ. סס. ד. אין זה ישוב הדעת שאין זה דרך אכילתו. רש"י יומא פא: ה. דיבשתא לא הויא מאכל. תוס' יומא פא: ד"ה הא. ו. הוצרך הכתוב ללמדנו שנוהג בהו דין ערלה כיון דחזו לאכילה כשהן רטובין. מיגו"פ ז. הלכך צריך שיהא מותר באכילה. תוס' הרא"ש. ח. וחכא ממעטינן מלכם תרומה טמאה כיון שאין בה היתר אכילה. סס. ט. אבל הכא דכתיב אפרי עץ הדר שמותר לאכילה לכם ודאי דרשינן לכם שיש בו היתר אכילה, אבל לכם דכתיב אלולב על כרחין דרשינן ביה דין ממון דלא שייכא ביה אכילה. סס. י. דלא חישינן לללכם. סס. יא. ובאתרוג שייך שפיר שיעורא משום דבעינן דמינכרא לקיחתה, דמהאי טעמא פסלינן לעיל פלפלין, וכיון דמיכתת שיעוריה הוה ליה כאילו נשחק כולו ולא מינכרא לקיחה. סס. יב. כיון דילפינן לחם לחם דבעינן מצה שלכם וכו'. תוס' פסחים לח. ד"ה אמינא. יג. מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ אתה יוצא בו ידי מצה בפסח אם עשאו מצה. רש"י פסחים לח: יד. השתא נמי שלכם קרינן ביה. תוס' פסחים לח. ד"ה אמינא. טו. [ו]לא חשיב שלו כיון שצריך ליתן ממנו לכהן וללוי ובעינן שיהא כל האתרוג שלו. סס. דאם יחתוך ממנו כדי לעשר א"כ יהא חסר. רי"ש.

א [ממי' פ"ז מהל' גזלה הל' ז טוש"ע או"ח סי' תרנ"ז סעי' טון]:

נה ב ממי' פ"ח מהלכות גזלה הלכה ב:

נו ג ממי' פ"ו מהלכות מלה הלכה ח:

נז ד ממי' פ"ו מהלכות ביכורים הלכה ד:

תורה אור השלם

1. וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר כַּפֹּת תְּמָרִים וַעֲנַף עֵץ עָבֹת וְערְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:
ויקרא כג מ

2. וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל עֵץ מַאֲכָל וַערַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת פִּרְיוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל:
ויקרא יט כג

3. אֲרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֻּנֻת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבָנֶיהָ בַרְזֶל וּמֵהֲרָרֶיהָ תֶּחְצֹב נְחֹשֶׁת:
דברים ח ט

4. רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ:
במדבר טו כ

5. לֹא תֹאכַל עָלָיו חָמֵץ שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עָלָיו מַצּוֹת לֶחֶם עֹנִי כִּי בְחִפָּזוֹן יָצָאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ:
דברים טז ג

רבינו חננאל

ת"ר פרי עץ הדר, עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה אתרוג. ואימא פילפלין [כדתניא היה ר"מ אומר ממשמע שנאמר ונטעתם כל עץ, איני יודע שהוא עץ מאכל, מה ת"ל עץ מאכל, עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה פלפלין], ללמד שהפילפלין חייבין בערלה. ואסיקנא הדר באילנו משנה לשנה, הוי אומר זה אתרוג. של אשרה ושל עיר הנדחת פסול. משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. של ערלה פסול. מאי טעמא, (ד)פליגי בה ר' חייא בר אבא ור' אסי, חד אמר לפי שאין בה היתר אכילה, ולא חיישינן לדין ממון. וחד אמר בעינן נמי שיהא בה דין ממון. מאי בינייהו, איכא בינייהו אתרוג של מעשר שני בירושלים, ואליבא דר' מאיר דאמר במסכת קדושין מעשר שני ממון גבוה הוא, למאן דאמר בערלה פסול לפי שאין לו בה היתר אכילה, באתרוג של מעשר שני בירושלים כשר, שהרי יש לו בה היתר אכילה. למאן דאמר אסור הערלה לפי שאין בו דין ממון [אתרוג של מעשר שיני פסול, תסתיים דרב אסי דאמר לפי שאין בה דין ממון]. דאמר ר' אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב, לדברי חכמים אדם יוצא בו ביום טוב, תסתיים. גופא אמר ר' אסי אתרוג של מעשר שני לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בו, לדברי חכמים יוצא בו. וכן מצה של מעשר שני בירושלים, לדברי ר' מאיר אין אדם יוצא בה, לדברי חכמים אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח. וכן עיסה של מעשר שני, לדברי ר' מאיר פטורה מן החלה, לדברי חכמים חייבת. ואתקפא

עין משפט נר מצוה

נח א ב ג ד ה מיי׳ פ״ח מהלכות לולב הלכה ב סמג עשין מד:
נט ו מיי׳ פ״י מהלכות מעשר הלכה יא:
ס ז ח מיי׳ פ״ח מהלכו׳ לולב הלכה ב:
סא ט י כ מיי׳ פ״ח מהלכות לולב הלכה ז סמג עשין מד טוש״ע א״ח סי׳ תרמח סעיף טו:
סב ל מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ז:
סג מ מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף מ:

תורה אור השלם

1. וְהָיָה בַּאֲבָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה: במדבר טו יט
2. רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה תָּרִימוּ תְרוּמָה כִּתְרוּמַת גֹּרֶן כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ: במדבר טו כ
3. מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם: במדבר טו כא

רבינו חננאל

לחם מן העיסה, מה עיסה של מעשר שני לא, שנאמר עריסותיכם, אף מצה מעשר שני לא. לימא מסייע ליה, עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים חייבת בחלה. וכי היכי דפליגי בעיסה, הכי נמי פליגי במצה ובאתרוג. ודחינן דלמא שאני עיסה דכתיב תרי זימני עריסותיכם, אבל הני לא. אתרוג של תרומה טמאה פסול. לפי שאין בו היתר אכילה. ושל תרומה טהורה לא יטול. פליגי בה ר׳ אמי ור׳ אסי, חד אמר מפני שמכשירה, כלומר משוי לה מגא, וחד אמר מפני שמפסידה במשמוש הידים. איכא בינייהו כגון שקרא עליה שם תרומה חוץ מקליפתה, מאן דאמר מפני שמפסידה, הנה קליפה הפנימית אינה נפסדת וכשר, ומאן דאמר מפני שמכשירה הרי מכשירה ופסולה(ו). ואם נטל כשר. ושל דמאי בית הלל מכשיירין, דאית ביה היתר אכילה, דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה, דתנן מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא. ושל מעשר שני בירושלים לא יטול. למאן דאמר שמכשירה הרי מכשירה. למאן דאמר שמפסידה הרי מפסידה. ואם נטל כשר. למאן דאמר לפי שאין לו בה היתר אכילה, דברי הכל היא. למאן דאמר לפי שאין לו בה דין ממון, רבנן היא. מתני׳ עלתה חזזית על רובו פסול. אוקימנא בין במקום אחד בין במקומות הרבה, אם תצטרף מכל מקומות שיש בו החזזיות נמצאו רוב אתרוג חזזית ופסול. עלתה חזזית על מיעוטו כשר. ואוקימנא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול. ובחומטו אפי׳ לא עלתה בו חזזית אלא במשהו, פסול. ניטלה פיטמתו. חוטמו של אתרוג

מסורת הש״ס

[1] ובהיה באכלכם מלחם הארץ מה להלן משלכם ולא משל מעשר אף כאן משלכם ולא משל מעשר לימא מסייע ליה [6] עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר״מ וחכמים אומרים חייבת בחלה לימא מסייע ליה היא היא אלא מדבהא פליגי בהא נמי פליגי או דלמא שאני עיסה דאמר קרא [2] עריסותיכם [3] עריסותיכם תרי זימני: [א] של תרומה טמאה פסולה: דלית בה היתר אכילה: [2] ושל תרומה טהורה לא יטול: פליגי בה ר׳ אמי ור׳ אסי חד אמר [3] מפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה מאי בינייהו כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה חיצונה למ״ד מפני שמכשירה איכא למ״ד מפני שמפסידה ליכא: [ד] ואם נטל כשרה: למ״ד מפני שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ״ד לפי שאין בה דין ממון הרי יש בה דין ממון: [ה] ושל דמאי: מ״ט דבית הלל כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי לכם קרינא ביה דתנן [6] מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי וב״ש עני לא אכיל דמאי דתנן (אין) מאכילין העניים דמאי ואת האכסנאי׳ דמאי ואמר רב הונא תנא ב״ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסנאים דמאי וב״ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי: [ו] של מעשר שני בירושלים: למ״ד מפני שמכשירה הרי מכשירה למ״ד מפני שמפסידה הרי מפסידה: [ח] ואם נטל כשרה: למ״ד מפני שאין בה היתר אכילה דברי הכל למ״ד לפי שאין בה דין ממון הא מני רבנן היא: [ט] עלתה חזזית: [י] אמר רב חסדא דבר זה [6] רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר [ח] ליה רבא אדרבה בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אלא אי אתמר אסיפא אתמר על מיעוטו כשר אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו יהיה בעזרו ל״ש אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אמר רבא [כ] ועל חוטמו ואפילו במשהו נמי פסול: [ל] נטלה פטמתו: תנא ר׳ יצחק בן אלעזר [מ] נטלה בוכנתו: נקלף: אמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא כשרה והא אנן תנן נקלף פסול לא קשיא הא

[ב] פסחים לח. [סנהדרין קיב:], [ג] דמאי פ״ג מ״ל ברכות מז. שבת קכז: עירובין יח: לב. פסחים לח., [ד] [לעיל לג.], [ד] בס״א: במים, [ה] [דיבור זה שייך למשנה לעיל לד:], [ו] [שייך לעיל במשנה לד:],

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ומשה מקומות כשר אמר רבא כל״ל ותיבת ליה נמחק:

גליון הש״ס

גמ׳ אר״ח דבר זה וכו׳. כעין זה לעיל דף לג ע״ל:

מוסף רש״י

עריסותיכם עריסותיכם תרי זימני. אבל אתם לכם למעוטי שאור וגזול, אבל אתרוג של מעשר שני הלי לתמיהיב ליה לאכילה נפיק ביה ואפילו לר״מ (פסחים לח.). מאכילין את העניים דמאי. דרוש עמי האדץ מעשרים הם ומומרת דרבנן בעלמא הוא (ברכות מז.) וגבי הגר הקילו רבנן (עירובין יז:) לא אסרוהו עליהם מפני שצריכים לחזר על פתח עם האדץ, וסמכו על שיוב עמי האדץ מעשרין (שבת קכז:). ואת אכסניא דמאי. חיל של מלך שמטיל על בני העיר לוגם בשוגם ממלאמתו (ברכות מז.) לו: חיילות מלכי ישראל המוטלין על בני העיירות לוגן לגרון עליהם מחויבין וישראלים הן (פסחים לה:) לו: חיל הבא למלך ישראל לבלתם על אויביהם וישראלים הם (עירובין יז:) וכיי הם בעיניה לפני שהם שלא במקומם (ברכות שם ופסחים שם).

מוסף תוספות

א. שאם אכל כ״כ שאם היה נותן ממנו תרומה או מעשר ממה שאכל אכתי אכל שיעור מצה חשיב שפיר שלו. תוס׳ פסחים לח. ד״ה אתיא. ב. במדבר ניתנה להם תורה ושם נאמר להם כדי עריסותיכם של עכשיו חייב בחלה וכמה עיסת מדבר עומר לגלגלת וכו׳ שהן מ״ג ביצים וחומש ביצה. רש״י חולין קלה: ג. אלא כיון דמשכח טעמא דאפי׳ לדידיה מצי חזי אמר. תוס׳ שבת קכז: ד״ה דלא. ד. אלא שצריך להודיענו שהוא דמאי ומי שירצה לעשר יעשר. ר״ש דמאי פ״ג מ״ל. ה. ומוטלין עליהם לזונם והם כעניים ודוקא דמאי אבל טבל לא דקסבר דאיסור מיתה. תוס׳ ברכות מז. ד״ה ומאכילין. ו. שהטיל עליהם המלך מכל מקום דוקא דמאי אבל טבל לא דאם כן פורש חובו מממונו של כהן. שם. ז. וכי רב הונא טעמייהו דבית שמאי קמ״ל כיון דסתם מתני׳ קתני מאכילין מאי נפקא מינה במאי דאמרי ב״ש אין מאכילין. תוס׳ הרא״ש. ח. שמעו קול צוענקת פלוני מת ולא ראו אדם בצלמו. רש״י יומא קכב.

[6] עיסה באכלכם מלחם הארץ מה להלן משלכם ולא משל מעשר אף כאן משלכם ולא משל מעשר לימא מסייע ליה [6] עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר״מ וחכמים אומרים חייבת בחלה לימא מסייע ליה היא היא אלא מדבהא פליגי בהא נמי פליגי או דלמא שאני עיסה דאמר קרא [2] עריסותיכם [3] עריסותיכם תרי זימני: [א] של תרומה טמאה פסולה: דלית בה היתר אכילה: [2] ושל תרומה טהורה לא יטול: פליגי בה ר׳ אמי ור׳ אסי חד אמר [3] מפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה מאי בינייהו כגון שקרא עליה שם חוץ מקליפתה חיצונה למ״ד מפני שמכשירה איכא למ״ד מפני שמפסידה ליכא: [ד] ואם נטל כשרה: למ״ד מפני שאין בה היתר אכילה הרי יש בה היתר אכילה למ״ד לפי שאין בה דין ממון הרי יש בה דין ממון: [ה] ושל דמאי: מ״ט דבית הלל כיון דאי בעי מפקר להו לנכסיה והוי עני וחזי ליה השתא נמי לכם קרינא ביה דתנן [6] מאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי וב״ש עני לא אכיל דמאי דתנן (אין) מאכילין העניים דמאי ואת האכסנאי׳ דמאי ואמר רב הונא תנא ב״ש אומרים אין מאכילין את העניים ואת האכסנאים דמאי וב״ה אומרים מאכילין את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי: [ו] של מעשר שני בירושלים: למ״ד מפני שמכשירה הרי מכשירה למ״ד מפני שמפסידה הרי מפסידה: [ח] ואם נטל כשרה: למ״ד מפני שאין בה היתר אכילה דברי הכל למ״ד לפי שאין בה דין ממון הא מני רבנן היא: [ט] עלתה חזזית: [י] אמר רב חסדא דבר זה [6] רבינו הגדול אמרו המקום יהיה בעזרו לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות כשר אמר [ח] ליה רבא אדרבה בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אלא אי אתמר אסיפא אתמר על מיעוטו כשר אמר רב חסדא דבר זה רבינו הגדול אמרו יהיה בעזרו ל״ש אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות הוה ליה כמנומר ופסול אמר רבא [כ] ועל חוטמו ואפילו במשהו נמי פסול: [ל] נטלה פטמתו: תנא ר׳ יצחק בן אלעזר [מ] נטלה בוכנתו: נקלף: אמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא כשרה והא אנן תנן נקלף פסול לא קשיא הא

[ג] פסחים לח. [סנהדרין קיב:], [ד] דמאי פ״ג מ״ל ברכות מז. שבת קכז: עירובין יח: לב. פסחים לח., [ד] [לעיל לג.], [ד] בס״א: במים, [ה] [דיבור זה שייך למשנה לעיל לד:], [ו] [שייך לעיל במשנה לד:],

מתרוג בתפיסת הבית בסוף ים נוחלין (כ״ב דף קלז: וסס) אבל גבי מלה כשאכל ממנה כמה זיתים אם יש משלו כזית [א] יצא ומהאי טעמא נמי ניחא דעיסה של טבל חייבת בחלה כדמוכח בירושלמי דדמאי פרק חמישי דתניא הרוצה להפרישם תרומה ותרומת מעשר וחלה כאחת ובודאי איירי מדזקוק להפרישם תרומה גדולה ולא פטרינן ליה מדכתיב עריסותיכם דמיירי בשיש שם חמשת רבעים בלא חלקו של כהן (אע״ג) דבפרק ראשית הגז (חולין דף קלה:) יליפינן עיסה דשותפין: **דכתיב** עריסותיכם תרי זימני. אע״ג דתרוייהו דרשינן במנחות פרק ר׳ ישמעאל (דף מז.) למעוטי עיסת נכרי ועיסת הקדש ועוד דרשינן ליה בפרק ראשית הגז (חולין דף קלה:) לכדי עריסותיכם כשיעור עיסת מדבר [ב] הכא דחוי בעלמא הוא: **מפני** שמכשירה. שהלוב כמו שהוא אגוד נותנין אותו במים כדי שלא יכמוש כדתנן בפירקין (דף מג.) ומתחזיו למים וכשנוטלו נוטפין מימיו על האתרוג והוה מלי למימר איכא ביינייהו שכבר הוכשר: **דאי** בעי מפקר נכסיה. לא הוה צריך להאי טעמא אלא משום דיש בו היתר אכילה לעני כמו לישראל דנפיק בשל תרומה דחזי לכהן [ג] וכדאותה בפרק מפנין (שבת דף קכז: וסס) תרומה ודמאי פריך בגמ׳ דמאי הא לא חזי ליה ומשני כיון דאי בעי מפקר לנכסיה והוה אלי למימר הואיל וחזי לעני כי היכי דשרי התם תרומה ביד ישראל הואיל וחזי לכהן ובהיא דפרק בכל מערבין (עירובין דף לא.) תנן מערבין בדמאי ומפרש בגמרא משום דאי בעי מפקר נכסיה התם ניחא דאיצטריך להוא טעמא לישבה אפילו בסומכוס דפליג על ישראל בתרומה והתם לא פליג: **מאכילין** את העניים דמאי ואת האכסנאים דמאי.

משנה בפרק ג׳ דדמאי ופליגי בגמ׳ דירושלמי דרבי יונה אמר בעניים חבריה [ד] ובאכסניא רבי יהושע כדמפרש התם שהם ישראל [ה] ור׳ יוסי אמר בעניים עמי הארץ היא ובאכסניא נכרי [ו]: **ואמר** רב הונא תנא ב״ש אומרים אין מאכילין. ושתם מתני׳ במס׳ דמאי דמאכילין ותימה מאי קמ״ל רב הונא במאי דב״ש פליגי [ז] ואיכא לשנויי הכא כדמשני פ׳ בתרא דיבמות (דף קכב.) תתנן ומשיתין על פי בת קול [ח] אמר רבה בר שמואל בגמרא ב״ש אומרים אין משיתין וב״ה אומרים משיתין ופירין מאי קמ״ל ומשני הכא קמ״ל דאי משכחת שתמת דתניא אין משיתין ב״ש היא ולא סמכינן עלה:

[ו] **עלתה** חזזית על רובו. בירושל׳ משמע קלת דבי״ט [ראשון] דווקא מיפסל כדפרישית בריש פירקין: **נטלה** בוכנתו. במתני׳ פי׳ בקונטרס בשם ר׳ יעקב הזקן ניטלה פטמתו ראש האתרוג ודוגמתו הפיטמת של רמון וכלן פי׳ בקונטרס דר׳ יצחק בן אלעזר קרי במתני׳ נטלה פטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמו בוכנא ובשם רבו רבינו יצחק הלוי פירש דפטמתו ועוקלו שניטל העץ מה שחוץ לגומא אלא שהוא פסול. שנראה שם לעיניים יותר משאר מקומות שבו שבאותו עודי אדם נותן עיניו: **פני רבי יצחק בר אלעזר** נטלה בוכנתו. במתניתיה הוה תני לה׳ נטלה פטמתו בוכנתו לפי שהוא חד ועשוי כמין בוכנא זה לשון מורי הזקן רבינו יעקב. אבל רבינו יצחק הלוי היה מפרש פטמתו ועוקלו שניטל בזנב עוקלו שניטל העץ מה שחוץ לגומא שבאתרוג כשר פטמתו שנתלש העוקץ ממוץ האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני רבי יצחק בר אלעזר נטלה בוכנתו מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנא הנכנס ומכה באמיתא. ולשון רבינו יעקב נראה לי שלא מצינו בכל מקום פטמת עוקץ: **הלי אתרוג דאגליד** נקלף: **לאהינא סומקא**. תמרה אדומה ואף זה לאחר שנקלף נהפך לאדמומית כדרך כל הנקלפים בפירות: בכולה

[ח] פסחים לח. גבי חלה כתיב: **היא היא**. ודאי מסייע ליה ומאי לימא: **אלא ודאי**. בהא מסייעא ולימא דקאמרינן אסייעתא לאתרוג ומלה קאמר והכי קאמר לימא מסייע לרבי אמי בכולהו דמדבהא פליגי באתרוג ומלה נמי פליגי בהא חד טעמא הוא דהתם נמי לכם כתיב ומלה נמי מחלה ילפא: **אי דלמא שאני עיסה**. בהא הוא דקאמר ר״מ פטורה דכתיב מיעוטא יתירא אבל בחד מיעוטא לא נפקא לן דכיון דמשתרי לאכילה אע״ג דליתא בה דין ממון לכם קרינא ביה: **שמכשירה**. לקבל טומאה דאמרינן במתני׳ (דף מב.) מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה ומחזרת למים בשבת שהיו שורין האגודה בשבת) כדי שלא ייבשו וכשנוגעים באתרוג הוכשר לטומאה דכתיב (ויקרא יא) וכי יתן מים על זרע ואסור לגרוס טומאה לתרומה דכתיב (במדבר יח) משמרת תרומתי אמר רחמנא עשה לה שימור: **שמפסידה**. קליפתה החיצונה נמאסת במשמוש הידים ואסור להפסיד תרומה כדפרישית: **הרי יש בה היתר אכילה**. לכהן וישראל נמי נפיק בה אם לקחה מכהן הואיל ויכול להאכילה לבן בתו כהן. אבל פדיון אין לה להיות ניתרת לאכילת ישראל והאומר כן רשע הוא: **הרי יש בה דין ממון**. כהן מקדש בה את האשה וישראל נמי אם נתנה לו הכהן מקדש בה את האשה ומוכרח לכהנים והדמים שלו: [ט] **של דמאי**. לקחה מעם האדץ וסתם פירותיהן ספק אינן מעושרין: **מאי טעמייהו דב״ש**. הא לית בה היתר אכילה: **וחזי ליה**. דרוש עמי האדץ מעשרין הן ומומרת בעלמא הוא שהעמידו בספק טבל וגבי עניים ואכסניא לא העמידו דבריהם: **אכסניא**. חיילותיו של מלך ומטיל מזונותיהן על בני המדינה: **הרי מכשיר**. ומעשר שני בעי שימור דקודש איקרי דכתיב (ויקרא כז) וכל מעשר הארץ וגו׳: **מ״ד**. בעלה לפי שאין בה היתר אכילה אבל אי הוה בה היתר אכילה הוה מתכשרא ואפילו לית בה דין ממון הא יש בו נמי היתר אכילה ומתני׳ דתני כשר דברי הכל היא ואפילו לר״מ דאמר מעשר שני ממון גבוה הוא מיתוקמא דהא בהא דין ממון לא בעינן דכיון דאכיל לה לכם קרינא ביה: **ומ״ד**. בעלה לפי שאין בה דין ממון דאי נמי הוה בה היתר אכילה הוה פסיל לה משום דליתיה ממון לשאר הנאות כגון מעשר שני בירושלים לר״מ: **מתניתין רבנן היא**. דאמרי מעשר ממון הדיוט הוא ולא ר״מ דאילו לר״מ פסול: ה״ג **אלא אי אתמר אסיפא אתמר: ובחומטו**. בעובי גבהו שמספע משם ויורד לגד ראשו: **אפילו כל שהוא פסול**. שנראה שם לעיניים יותר משאר מקומות

[ב] פסחים לח. [סנהדרין קיב:], [ג] דמאי פ״ג מ״ל ברכות מז. שבת קכז: עירובין יח: לב. פסחים לח., [ד] [לעיל לג.], [ד] בס״א: במים, [ה] [דיבור זה שייך למשנה לעיל לד:], [ו] [שייך לעיל במשנה לד:],

(ו)הוא קצה העץ הנתון באתרוג, כגון בוכנא דגרסי׳ בשחיטת חולין האי בוכנא דשף מדרכתיה טריפה. ושם המדוך בוכנא, כדגרסינן בוכנא ואסיתא. ובאתרוג העץ שהוא תלוי בו באילן הוא כמין בוכנא, ובעיקר האתרוג חקוק כמו אסיתא, והעץ נתון בה. וקיימא לן שאם נעקרה בוכנא מן האסיתא, חיישינן שמא (תיטל) [ניטל] מגופו של אתרוג עמה וחסר האתרוג ופסול. אבל אם הבוכנא באתרוג קיימת בתוך האסיתא, ונחתך העץ למעלה הימנה כשר, שהרי העיקר קיים, וזהו ניטל עוקצו כשר. נקלף. אוקמינא בשנקלף כולו, כלומר נפשטה קליפתו החיצונה, כולו פסול, אבל נקלף מקצתו ונשתייר מקצתו כשר. כדרבא דאמר רבא האי אתרוגא דאגליד כאהינא סומקא, פי׳ האתרוג שנקלף עורו במקצת כמו פני תמרה אדומין, כשרה. וגרסינן נמי באלו טרפות הגלודה ר׳ מאיר מכשיר וחכמים פוסלין, שנקלף עורה כאהינא סומקא. והני מילי כולה אבל נשתייר מקצת מציל בגלודה.

ז) הלשון אינו מדוקדק ואולי דר״ל דפסול מליטול לכתחלה.

כבולה. כשר: **במקצתה.** פסול דמגומר הוא: **תני עולא בר חנינא.** אינקב ולא חסר קאי דמכשר תנא דמתני' ואתא האי תנא למימר דאם מפולש הוא מצידו לגידו פסול בנקב כל שהוא אפילו של מחט ונקב שאינו מפולש בכאיסר אם רחב כאיסר פסול ואע"פ שלא חסר כלום כגון שתחב בו יתד עבה ומתני' בפחות מכאיסר ובשאינו מפולש: **סימני טרפה.** שהבהמה נטרפה בה ולקמיה מפרש ליה: **נקלף.** סימני טרפה הוא דהיינו הגלודה: **נפדק.** דהיינו גרגרת שנפדק כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה: **ניקב.** כגון ניקב קרום של מוח: **ריאה שנשפכה כקיתון.** הכשר שבתוך הקרום נימוח ונעשה כמיס: **הא לא קיימי סימפונהא טרפה.** אלמא מסימני טרפה הוא: **הכא מאי.** אם נימוח וקיימי סימפונהא דהיינו חדרי הזרע שהגרעינין בתוכם: **ברוחי מסרחת.** נרקבת: **תפוח סרוח.** מפרש לקמן: **נבוש.** במחוק או במרכל: **שלוק.** מבושל ביותר באור ברותחין: [פ] **(כדור).** העשוי כמין כדור עגול. כדור פלוט"ל: **הפיוס.** שניס דבוקין יחד: **הכוסר.** קטן כפול הלבן: **גידו נדפוס.** שעושה לו דפוס כשהוא קטן ונותנו בתוכו במחוכר וגדל כמדת הדפוס. דפוס פורמ"ל בלע"ז. כל דבר העשוי לעשות למדתו דבריס אחרים על גביו כמו מגעלין או בתוכו כעין שהיו עושין קדרות ללחם הפנים שיכניסו העיסה לתוך הקדרה והלחם נעשה בצורתה כגון אלו קרי דפוס: **כמין בריה אחרת.** שאינו דומה לאתרוג בלל: **מאי נאו תפוח מבחוץ.** שנפחתו[1] ונרקב מבחוץ: **סרוח מבפנים.** וקליפתו קיימת כמין ריאה שנשפכה כקיתון: **לא תפח אע"ג דלא סרח סרח אע"ג דלא תפח.** תפח אינפל"ה בלע"ז כגון שנפלו גשמים בתלוש ותפח. סרח נרקב. ל"ל תפח נרקב סרח ריחו רע ממתת תולעים שאכלוהו: **דומה לנוסי.** שגדל כאן והרי הוא שחור: **פסול.** שנדמה הוא קונטרפא"ט בלע"ז אבל כושי עלמו היינו טעם דכשר דאורחיה הוא: **הא לן והא לו.** לעולם מתני' כושי נמי פסיל ולא קשיא מתניתין לגני ארץ ישראל שרחוקין מארץ כוש ואינם רגילים בהם בריית בבל שקרובים לכוש ורגילין בהם ומכל מקום בגדל כאן ודומה לכושי נדמה הוא ופסול: **רבי עקיבא.** דאמר דעד גמר בישוליה לא הוי אתרוג פרי ורבי שמעון אמרו דבר אחד: **פוטר את האתרוגים בקונטן.** מן המעשרות: **ברבנן סבירא ליה.** דחייבין במעשר דפרי הוא הואיל ומתילתן וסופן אוכל: **שבני אדם מוליאין לזריעה.** פרי העשוי לגמוח ולא משכחת לה אלא בבשל כל צורכו. והא דנקט אתרוגין משום דלא רבנן בני פלוגתיה לחיובי בקונטן אלא אתרוגין ותפוחין דקסברי תחילתן וסופן אוכל הוא כדתנן לה פ"ק דמסכת מעשרות כל שתחילתו וסופו אוכל אע"פ ששומרו במחובר להוסיף אוכל חייב בין גדול בין קטן ולכל שאין תחילתו אוכל וסופו אוכל אינו חייב עד שיעשה אוכל כו' האתרוגים והתפוחים חייבין בין גדולים בין קטנים ופליג ר' שמעון עלייהו באתרוגים ומודי בתפוחים דקסבר כדרך שבני אדם מוליאין לזריעה ואתרוגים קטנים שנוטעם אינם נומחין אבל תפוחין קיים ליה דלקח על פי שלא בישלו כל צורכן נומחין ובקטני קטנים אפילו בתפוחין ודאי פליגי הואיל וטעמא משום מוליאין לזריעה הוא: ותו

[א]הא בכבולה הא במקצתה: נסדק ניקב: תני עולא בר (ח) חנינא [ב]ניקב נקב מפולש במשהו ושאינו מפולש בכאיסר בעי רבא נולדו באתרוג סימני טרפה מהו מאי קמיבעיא ליה אי נקלף תנינא אי נסדק תנינא אי ניקב תנינא כי קא מיבעיא ליה כדעולא אמר רבי יוחנן (ט)[ג]:ריאה שנשפכה כקיתון כשרה ואמר רבא [ד]והוא דקיימא סימפונהא הא לא קיימי סימפונהא טרפה [ה]הכא מאי דלמא התם הוא דלא שליט בה אוירא הדר בריא אבל הכא דשליט בה אוירא סרוחי מסרחת או דלמא לא שנא ת"ש [ו]אתרוג תפוח סרוח כבוש שלוק [ז]כושי לבן ומגומר פסול אתרוג [ח]ככדור פסול ויש אומרים אף התיום אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין גדלו בדפוס ועשאו כמין בריה אחרת פסול קתני מיהת תפוח סרוח מאי לאו תפוח מבחוץ וסרוח מבפנים לא אידי ואידי מבחוץ ולא קשיא הא דתפח אע"ג דלא סרח הא דסרח אע"ג דלא תפח אמר מר אתרוג כושי פסול והתניא כושי כשר דומה לכושי פסול אמר אביי כי תנן נמי מתני' דומה לכושי תנן רבא אמר לא קשיא [ט]הא לן והא להו אתרוג הבוסר ר"ע פוסל וחכמים מכשירין אמר רבה ר' עקיבא ור"ש אמרו דבר אחד ר"ע הא דאמרן ר"ש מאי היא [י](דתניא) ר"ש פוטר [ז]את האתרוגים בקונטנן א"ל אביי דלמא לא היא עד כאן לא קאמר ר"ע הכא דבעינן הדר ולבא לא קאמר ר"ש התם אלא דכתיב [1]עשר תעשר את כל תבואת זרעך כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה אבל הכא כרבנן סבירא ליה ותו

לגומא שבאתרוג כשר פטמתו שנתלש העוקץ מתוך האתרוג וחסרו לפיכך פסול והיינו דתני ר' יאמר בן אלעזר טולה בוכנתו מה שנכנס בתוך האתרוג כבוכנת הנכנס ומכה באסיתא [א] והקשה בקונטרס על זה שלא מצינו בכל מקום פיטמת עוקץ וי"ת מפרש שמצינו עוקץ ופיטמת במקום אחד בסוף פ' יוצא דופן (נדה דף מז. וש"ס) גבי סימני בוגרת דתנן בן עזאי אומר משמשחיר פטמתו רבי יוסי אומר כדי שיהא נותן ידו על העוקץ והוא שוקע ושוהה לאחוז העוקץ הוא אודו של דד שהמינוק מכניס לתוך פיו ופיטמת הוא הבשר שתחת העוקץ שמשחיר סביב וקלת היה נראה מדמזכיר כאן גבי אתרוג פטמתו ועוקצו וחוטמו וכן נמי התם גבי דדי אשה משמע שעשאה במקום אחד לגד לראשו של אתרוג דעוקץ פעמים שיולא מחודו שבראשו כמין עוקץ בולט וקשה כעץ ולכך קרי ליה עוקץ ונטלה פטמתו דהיינו בוכנתו היינו שנתלש אותו עוקץ ממקום חיבורו ונשאר כמין גומא בראש האתרוג [ב] ובפרק יוצא דופן (ג"ז שם) פירש בקונטרס חוטמו שפך וכאן פירש בחוטמו אפילו במשהו הנראה בעובי גודהו שמשפע ויורד לגד לראשו ובירושלמי אמר נטלה פטמתו תמן אמרי שושנתו משמע שהוא לגד לראשו כעין פרח שושן ובערוך [ג] פירש בשם ר"ח נטלה פטמתו נראין הדבריס שהוא דד של חוטם כמין פיטמת של דד כדתנן (עוקצין פ"ב מ"ג) פיטמת של ריימון אבל [הא] דאמר רבי יאמר נטלה בוכנתו הוא קלה הענ הנתון באתרוג כאותו דשמיטת חולין (דף מב:) האי [ד] (בוכנא) דאטמא דשף מדוכתיה טריפה מתוך פירושו משמע דפטמתו ובוכנתו תרי מיני ניינהו זה בעוקץ וזה בראשו ולא בא [ה] ר' אליעזר בר יאמר לפרש אלא להוסיף על המשנה ובשם רבינו גרשום מאור הגולה פירש בערוך כפירוש רבינו יאמר בר יהודה אלו: **הא** בכבולה הא במקצתה. פי' בקונטרס במקצתה פסול דמיחזי כמגומר ורבינו חננאל פי' איפכא בכולה פסול [ו] דלטריפות מדמי לה בשמעתין וגבי טריפות אשכחן בפרק אלו טרפות (חולין דף נה:) הגלודה טריפה ואם נשתייר בה כשלא כשרה דהדלת בריא [ז] וכן מוכח מדפרין לי' נקלף תנינא לומר אם סימן טריפה דקא אמרינן היינו נקלף דסימן טריפה הוא הגלודה תנינא במתני' שהוא פסול באתרוג משמע בהדיא דכשאין טרפה מיפסיל: **אי** נסדק **תנינא.** שהוא כעין טרפות בגרגרת שנסדקה כולה שלא נשתייר בה חוליא למעלה וחוליא למטה תנינא במתני' נסדק פסול וכי האי גוונא שנסדק על פני כולה לי' ניקב שגם הוא סימן טריפה כמו ניקב קרום של מוח והשתא הא דפריך עלה תנינא לא הוי כעין אחריני אלא כלומר תנינא שהוא כשר גבי אתרוג כדקתני מתני' ניקב ולא חסר כשר ומכל מקום אע"ג דלעניין טרפות אסור התם הוא משום דקרום לחודיה קאי [ח] אבל הכא כוליה אתרוג חיבור הוא ודמי לניקב הלב ולא לבית אלוו [ט] ויתכן דגבי אתרוג נמי אם ניקב עד חדרי הזרע שהגרעינין לתוכן פסול אע"ג שלא חסר ולעיל דבעי נקב מפולש היינו שלא כנגד אותן חדרים ואם ניקב עד שם בכלל מפולש הוא לאותן חדרים במקום סימפונות דריאה קיימי כדמוכח שמעתין דבעי ליה למיפסל נשפכה כקיתון משום דלא קיימי סימפונהא ואי הוה מפרשי דמתניתין דקתני ניקב וחסר כל שהוא פסול תרי מילי איינהו הוה ניחא טפי דהוי תנינא דומיא דאחריני כלומר ניקב נקב מפולש או לבית הסימפונות או חסר כל שהוא בלא מפולש אבל אי אפשר לומר כן דמשמע דחדא מלתא היא מדקתני סיפא ניקב ולא חסר כשר:

אתרוג כבדור פסול. כלומר עשוי כמין כדור של עור שמשחקות הבנות בו כדדרשינן (בפסיקתא רבתי) דברי חכמים כדרבונות ככדור של בנות שזורקות זו לזו כך דברי תורה מפה אל פה [ד] פלוט"ל בלע"ז כי ההיא דהכדור והאימום דסוף אדבע מיתות (סנהדרין דף סח. וש"ס) ואית דגרס כדור בדל"ת והיינו עשוי כמין דוד ועגול כקדרה: [וע"ע תוס' סנהדרין כו. ד"ה כדור ותוס' חולין סד. ד"ה כודלת]: **אתרוג** הבוסר. פי' בקונטרס קטן כפול הלבן [ה] ולא יתכן [ו] כדפרישית בריש פירקין (דף לא:) אהיהא דשיעור אתרוג דמייתינן התם: מקוזלות

מסורת הש"ס

(ח) חולין מז:, (ט) [בכלות ה: וש"נ], (י) [ל"ל דתנן], (ד) [מעשרות פ"ח מ"ל], (ה) [ל"ל ככדור], (ו) בס"א: שנתפח, (ז) [ערך פטס], (ח) בגמ' אינתא טוקל דאטמא ופירש רש"י ז"ל בוכנא וכן הוא בערוך, (ט) ל"ל ר' יאמר בן אלעזר,

תורה אור השלם

1. עַשֵּׂר תְּעַשֵּׂר אֵת כָּל תְּבוּאַת זַרְעֶךָ הַיֹּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה: דברים יד כב

הגהות הב"ח

(א) גמ' תני עולא בר חיננא ניקב כל"ל וכן בתש"י:

מוסף רש"י

ריאה שנשפכה כקיתון. כשר הריאה נימוח בתוך קרומיס שלה ונשפך מראשה לסופה ומסופה לראשה בתוך הקרומים (חולין מז:). **והוא דקיימא סימפונהא.** שלא נימוקו הקונקנות (שם). **אתרוג תפוח וגו' פסול.** טעמא דטולהו הדר אמר דחמנא וליכא (סדור רש"י סי' רצז).

מוסף תוספות

א. ועתה לפי' קמא אין פסול בעוקץ כלל אפילו נתלש העוקץ ונשאר מקומו כמו גומא לפי שלא נחסר מגוף האתרוג כלום מידי וכו' ולפרושא בתרא אין פסול בפטמתו שבראש האתרוג לפי שאינו מכלל האתרוג. רא"ש. ב. ולפי שיטה זו כל שניטלה השושנה של מעלה אפילו עם הדד שבסופה ולא חסר באתרוג כלום כשר ואין לנו לפסול אלא בשניטל העוקץ ופטמתו. ריטב"א. ג. במקצתה כשר שהמקצת הנשאר מציל. ריטב"א. ד. ע"י אותו שיור מעלה ארוכה. רש"י חולין נה: ה. והטרפות תלוי בנקיבת הקרום והרי ניקב כולו. ל"ש. ו. לפי שאין ללב עור ממש. ר"פ. ז. אדם מוסר דברי תורה לחבירו ולתלמידיו זה לזה ומתפקחין זה מזה. תוס' סנהדרין כו. ד"ה כדור. ח. ולפ"ז הפירוש הא דפליגי (לעיל לד:) ר"מ ור"י בשיעור אתרוג קטן דלר"מ כזית ולר"י כביצה מכלל דתרוייהו פסלי ליה בכפול הלבן כר"ע. המכתם. ט. [ד]בוסר דאתרוג אין שיעורו כפול הלבן דכיון שהוא פרי גדול במינו אפי' גדול מכפול הלבן הוא בוסר כל זמן שאינו מבושל כדאמר בריש פירקין משום דלאו גמר פירא הוא. המכתם.

סד א מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ז טוש"ע א"ח סי' תרמא סעיף ו:

סה ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

סו ג ד מיי' פ"ז מהל' שמיטה הלכה ט ממג עשין סג טוש"ע י"ד סי' לו סעיף ז:

סז ה (מיי' פ"ח מהלכות לולב הלכה ח) ממג עשין מד טוש"ע א"ח סימן תרמא סעיף ד:

סח ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:

סט ז מיי' שם טוש"ע שם סעיף טז:

ח [טוש"ע שם סעי' יח]:

ע ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף יח:

לעזי רש"י

פילוט"א. כדור.

פורמ"א. צורה, תבנית.

אינפל"ה (אינפלי"ר). להתנפח.

קונטרפא"ט (קונטריפי"ט). בעל-גוף משונה, בעל תכונות חריגות.

רבינו חננאל

ניקב וחסר כל שהו פסול. תני עולא בר חנינא ניקב נקב מפולש במשהו, ושאינו מפולש בכאיסר. בעי רבא נולדו בו באתרוג סימני טריפה, כגון שנשפך בקיתון [מהו]. ואמרינן ת"ש אתרוג תפוח סרוח פסול, מאי לאו תפוח מבחוץ וסרוח מבפנים, וקתני פסול. ודחינן לא אידי ואידי מבחוץ, ולא קשיא הא דאיתפח ואחר כך סרח, והא דסרח ואחר כך איתפח. ולא אישטא. אתרוג כושי פסול. אוקמה אביי דומה לאדם כושי פסול, אבל אתרוג כושי כשר. ורבא אוקמה בארץ ישראל שנו שאתרוג כושי פסול, שאתרוגיהן [אינם שחורים. אבל בבבל שאתרוגיהן שחורים כושי כשר]. [אתרוג] הבוסר כדכתיב אבות אכלו בוסר. ר' עקיבא פוסל, וחכמים מכשירין. והלכתא כחכמים. ור' שמעון דפטר את האתרוגין בקונטן מן המעשר, בשיטת ר' עקיבא אמרה.